

MISTAGOGIA SFÂNTULUI MAXIM MĂRTURISITORUL
Despre ale căror lucruri sunt simboluri cele săvârșite/celebrate în
sfânta biserică la dumnezeiasca adunare/sinaxă
Domnului Teoharist Maxim smeritul monah

PROLOG

658C Mi-ai arătat limpede, tu însuși, mai cinstit pentru mine decât toți, prin 658C
experiența însăși, cum înțeleptul se face și mai înțelept folosind orice prilej, iar
dreptul cunoscând va adăuga primire [de cunoaștere], potrivit dumnezeiescului
proverb [Pilde 9, 9], învățând cu fapta ceea ce dumnezeiescul cuvânt sugerează
în chip înțelept. Căci auzindu-mă o dată povestind în treacăt, pe scurt, precum
era cu puțință, cele contemplate frumos și tainic și, pe cât era cu puțință, foarte
învățătorește de un alt mare bătrân, cu adevărat înțelept în cele dumnezeiești,
despre sfânta biserică și sfânta adunare [Liturghie] săvârșită în ea,
660A mi-ai cerut stăruitor să-ți fac în scris relatarea acestora, vrând să ai cuvântul 660A
scris ca pe un leac al uitării și un ajutor al amintirii, zicând că pe aceasta
[amintirea] în mod natural timpul o subjugă și pe nesimțite o jefuiește prin
uitare de lucrurile bune depuse în ea, putând șterge cu totul întipăririle și
imaginile;

Și de aceea ea are negreșit nevoie de un mod de înnoire pe baza căruia puterea
cuvântului, crescând în toate, poate păstra în chip natural amintirea neatinsă și
nemicșorată.

Că este mai înțelept a căuta menținerea nesurpată a celor auzite decât simpla
lor auzire o știe foarte bine tot cel care se îngrijește și puțin de noblețea
cugetării și nu e străin cu totul de familiaritatea discursului.

Adresare făcută unei comunități. Motivele expunerii orale

660B Iar eu, la început, am ezitat (căci adevărul va fi spus) refuzând 660B
propunerea [acestui subiect]. Nu fiindcă nu voiam, iubiților, să vă dau, în orice
fel, atât cât e cu putință, ceea ce doriți, ci ca unul care nici nu m-am împărtășit
de harul care îi ridică pe cei vrednici la aceasta, nici nu am experiența puterii și
practica vorbirii, fiind crescut în simplitate și fiind cu desăvârșire neinițiat în
discursuri meșteșugite, care-și au harul în singură rostirea lor,

de care cei mulți se bucură, mai ales, mărgininu-și plăcerea la auzul lor, chiar
dacă adeseori ele n-au nimic prețios în profunzimea lor.

Și, pentru ca să spun mai la propriu și mai adevărat, pentru că mă temeam să
nu insult prin sărăcia cuvântului meu înalta grăire și înțelegere a aceluia fericit
bărbat cu privire la cele dumnezeiești.

660C Cedând însă, mai apoi, forței [violentei] iubirii, care e mai tare decât 660C
toate, am primit de bună-voie porunca, preferând mai degrabă prin ascultare să
fiu luat în răs din pricina îndrăznelii și lipsei de educație de către cei ce
reproșează aceasta, decât să fiu socotit de voi că prin amânarea mea nu vreau
să vă încurajez spre tot binele; deci aruncând grija pentru felul cum voi vorbi
la Dumnezeu [Ps 54, 23, I Ptr 5, 7], Singurul Care face minuni [Ps 135, 4] și
învață pe om cunoștință [Ps 93, 10] și limpede face limba gângavilor [Is 35, 6,
Înț Sol 10, 21], celor aflați la strâmtoare le deschide o cale [Înț Sol 11, 5. 17],
Care ridică de pe pământ pe cel sărac și înalță pe cel lipsit din gunoi [Ps 112, 7
și 2 Rg 2, 8], adică ridică din cugetul trupesc [Rm 8, 7] și din mocirla urât
mirositoare a patimilor pe cel sărac cu duhul [Mt 5, 1] sau pe cel sărac de
660D răutate și lipsit de deprinderea ei; sau, dimpotrivă, pe cel ținut încă de legea 660D
trupului și de patimi, și de aceea, sărac de virtute și cunoaștere și lipsit de har.

Referire la Sfântul Dionisie Areopagitul

Dar pentru că simbolurile de la sfânta celebrare a Sfintei Liturghii [sinaxe, adunări] au fost deja contemplate în chip vrednic de înalta lui
661A înțelegere de preasfântul și cu adevărat arătătorul celor dumnezeiești Dionisie 661A
în tratatul său „Despre ierarhia bisericească”, trebuie știut că acum cuvântul
meu nu va expune aceleași lucruri, nici nu va urma aceleași căi ca acela —
căci ar fi un lucru îndrăzneț și temerar, și aproape de nebunie, să încerce să
facă cele ale aceluia cei care nici nu-l pot cuprinde, nici nu-l pot înțelege pe
acela, sau să prezinte ca ale lor proprii tainele arătate dumnezeiește numai
aceluia prin Duhul —

ci [cuvântul meu va înfățișa acelea] câte au fost lăsate, prin voia lui
Dumnezeu cu iubire de oameni de către el și altora ca ușor de înțeles spre
îndumnezeire și exercitarea deprinderii dorinței lor spre cele dumnezeiești, și
prin care se face înțeleasă și cunoscută, conform măsurii fiecăruia, raza
atotluminoasă a celor săvârșite și-i reține la sine pe cei cuprinși de dorul ei,
pentru ca nu cumva cei de după el (urmașii, succesorii lui) să nu fie lipsiți de
661B lucrare toată ziua timpului vieții de acum, neavând ca plată pentru lucrarea 661B
aceea în viața dumnezeiască cuvântul, cel [dăruit] pentru lucrarea
duhovnicească în viața duhovnicească [Mt 20, 1–6] și care dă înapoi dinarul
duhovnicesc al chipului dumnezeiesc și preâmpărătesc furat la început de cel
rău prin amăgire la călcarea poruncii.

Urmând fericitului bătrân

Nu promit însă că voi spune în continuare toate cele contemplate tainic
de fericitul bătrân, nici cele spuse așa cum au fost înțelese și grăite de acela;
661C căci acela, pe lângă faptul că era un filozof și dascăl a toată învățătura, prin 661C
bogăția virtuții și prin practicarea și iubirea de osteneală foarte îndelungată și

erudită privind cele dumnezeiești, se făcuse liber de lanțurile materiei și de chipurile [reprezentările, fantasmale] ei, și avea astfel, în mod firesc, în întregime mintea luminată de jur-împrejur de razele dumnezeiești și putea de aceea vedea dumnezeiește cele care nu sunt văzute de cei mulți;

Cuvântul său era un interpret foarte exact al celor gândite/înțelese de mintea lui și, nefiind împiedicat de nici o pată a patimilor, putea purta și rosti limpede, asemenea unei oglinzi, cele care nu pot fi gândite/înțelese cu mintea de alții; astfel încât auditorii lui puteau vedea purtată de cuvântul său întreaga lui minte, și să constate că toate cele înțelese, (gândite) se descoperă curat minții întregi și că pot primi prin mijlocirea cuvântului [rațiunii] cele transmise lor.

661D [Promit însă] că voi spune numai câte le port în amintire și le pot 661D
înțelege nedeslușit și grăi încă și mai nedeslușit, dar cu evlavie, prin harul lui Dumnezeu Care luminează cele întunecate. Fiindcă eu gândesc că nici voi, care știți să judecați drept, nu trebuie să credeți că pot înțelege sau grăi altfel decât pot înțelege și grăi și cât dă harul cel de sus al proniei potrivit cu măsura puterii date mie, chiar dacă Cel ce dă și învață este atotînal;

Deoarece a cere cele egale de la cei ce nu sunt egali în virtute și cunoaștere mi se pare că nu e departe de ceea ce fac cei ce încearcă să arate că luna luminează la fel ca soarele și care pretind cu tărie că lucrurile care nu sunt
664A identice întru toate pot fi făcute să se armonizeze între ele, lucru care este cu 664A
neputință.

Invocarea lui Dumnezeu cel în Treime

Să fie Dumnezeu povățuitorul gândurilor și al cuvintelor, El, Singura Minte a celor ce înțeleg și sunt înțelese cu mintea, Singurul Cuvânt/Rațiune al celor ce grăiesc/raționează și sunt grăite/raționate și Singura Viață a celor ce au viață și primesc viața,

Care este și se face tuturor toate pentru cele ce sunt și se fac, dar pentru

664B Sine Însuși nu este și nu se face în nici un chip nimic din cele ce sunt și se fac, 664B
ca Unul Care în chip natural nu este compus cu absolut nimic din cele ce sunt
și de aceea primește să se spună în chip mai potrivit despre El mai degrabă că
nu este din pricina supraexistenței Sale. Căci, întrucât ne este cu adevărat
necesar să cunoaștem că există o diferență între Dumnezeu și creaturi, trebuie
ca negarea celor ce sunt să fie o afirmare a Celui mai presus de existență, iar
afirmarea celor ce sunt să fie o negare a Celui mai presus de existență, și ca
amândouă apelativele cu privire la El - spun despre existența, cât și despre
nonexistența - să fie contemplate în chip evlavios, dar nici unul să nu poată fi
enunțat în mod propriu. Căci amândouă se enunță despre El în mod propriu:
unul ca afirmare a existenței lui Dumnezeu în calitate de cauză a celor ce sunt,
664C iar altul ca negare prin covârșire a cauzei celor ce sunt; și iarăși, nici unul nu se 664C
enunță în mod propriu, fiindcă nici unul nu oferă o afirmare a ce este Cel
căutat în ființa și firea Lui. Căci de Acela de Care absolut nimic, fie existând,
fie neexistând, nu este legat în chip natural după cauză, pe drept cuvânt de
Acesta nu este aproape nimic din cele ce sunt și sunt spuse nici din cele ce nu
sunt și nu sunt spuse. Căci El are existența simplă, necunoscută, inaccesibilă
tuturor și cu desăvârșire netălcuită, fiind mai presus de orice afirmație și
negație. Atât însă despre acestea, iar acum să venim la tema cuvântului nostru.

Capitolul 1. Cum și în ce mod sfânta biserică este icoană și chip [întipărire] a lui Dumnezeu

664D Așadar, spunea acel fericit bătrân, la o primă încercare de contemplare, 664D
că sfânta biserică poartă chipul [întipărirea] și icoana lui Dumnezeu, ca una
care are prin imitație și întipărire aceeași lucrare cu El.

Căci așa cum Dumnezeu, după ce a făcut toate și le-a adus la existență cu puterea Lui infinită, le susține, le adună, și le circumscrie, și le unește între ele și cu Sine providențial atât pe cele văzute cât și pe cele nevăzute, și le ține în jurul Lui ca și cauză, început și sfârșit pe toate cele [ce erau] distanțate între ele prin fire și le face să concorde unele față de altele prin unica putere a relației față de El în calitate de început.

665A Prin care [putere] pe toate le aduce spre identitatea nestricată și necontopită a mișcării și a existenței, nimic din cele ce sunt nerevoltându-se și nedivizându-se *la început* față de nimic potrivit diferenței firii sau mișcării, toate fiind unite [concescute] cu toate fără contopire potrivit unicei relații nedesfăcute și străjuiți a unicului început și a unicei cauze, care suprimă și acoperă toate relațiile particulare contemplate în toate potrivit firii fiecăruia din cele ce sunt. 665A

Și aceasta nu pentru a le strica sau a le desființa și a le face să nu mai fie, ci pentru a le birui și a se arăta mai presus de ele, după cum se arată întregul mai presus de părți sau cauza mai presus de însuși întregul.

Prin această cauză întregul însuși cât și părțile întregului apar și sunt în mod natural ca unele ce au cauza întreagă strălucind mai presus de ele, și așa cum soarele acoperă cu suprastrălucirea lui firea și puterea stelelor, așa 665B și cauza acestora le acoperă existența ca pe cea a unor lucruri cauzate. 665B

Căci este firesc ca, după cum părțile sunt și se cunosc din întreg, tot așa și cele cauzate sunt și se cunosc în mod propriu din cauză, și particularitatea lor ia odihnă atunci când sunt în mod absolut calificate prin referire la cauză, fiind cuprinse de ea, după unica putere a relației față de ea, cum s-a spus.

Căci Dumnezeu Care e în măsuri infinite mai presus de toate, fiind totul în toate [I Cor 15,28], va fi văzut numai El ca Unic doar de cei curați cu gândul,

atunci când mintea care culege prin contemplație rațiunile celor ce sunt, sfârșește la Dumnezeu Însuși ca la o cauză, un început și un sfârșit al creării și devenirii [genezei] a toate și fundamentul fără întreruperi al cuprinderii tuturor care le cuprinde pe toate.

665C

665C

Modul în care Biserica imită pe Dumnezeu

În același mod și Sfânta Biserică a lui Dumnezeu, ca o icoană a Arhetipului, se va arăta că lucrează cu privire la noi aceleași lucruri ca și Dumnezeu. Căci sunt mulți și aproape infiniți la număr cei ce sunt în ea și sunt renăscuți și recreați de ea prin Duhul: bărbați, femei și copii, despărțiți și diferind foarte mult între ei prin obârșie și înfățișare, prin neamuri, limbi, moduri de viață, vârste, păreri, meșteșuguri, moduri de comportare și obiceiuri, aptitudini și științe, demnități și destine, caractere și deprinderi, cărora li se dă și li se dăruiește [de către Biserică] o singură formă și un singur nume în mod egal pentru toți și anume faptul de a-și avea existența și a primi numele de la Hristos,

665D

[dar] și o singură relație simplă, neîmpărțită și nedivizată după credința care nu mai îngăduie să fie cunoscute, chiar dacă sunt, multele și nespusele diferențe ale fiecăruia din pricina raportării și reunirii universale a tuturor spre ea, prin care nimeni nu mai e deloc separat, nici în el însuși de ce este comun, toți fiind uniți [concreșcuți] în chip natural și uniți unii cu alții după harul și puterea unică, simplă și nedivizată a credinței.

665D

668A

668A

„Căci toți — zice [Scriptura] — aveau o singură inimă și un singur suflet” [Fapte 4, 32], după cum din diferite mădulare este și se cunoaște un singur trup, iar acesta e vrednic de Hristos, Care este cu adevărat Capul nostru [Ef 1, 22-23, 4,15; Col 1,18], întru Care, zice dumnezeiescul Apostol, “nu mai e nici bărbat, nici femeie, nici iudeu nici elin, nici tăiere împrejur nici netăiere împrejur, nici barbar nici scit, nici sclav nici om liber, ci El Însuși, totul în

toate.” [Ga 3, 28],

668B Cel Care le închide de jur-împrejur prin Sine Însuși pe toate, prin puterea
unică, simplă și infinit înțeleaptă a bunătății ca un centru al unor linii drepte
pornite din El, și Care împiedică prin cauza și puterea unică, simplă și unitară
ca principiile [începuturile] celor ce sunt să se îndepărteze spre extremități,
668B circumscriindu-le în cerc extensiunile lor și strângând la Sine Însuși 668B
determinările celor ce sunt și au fost făcute de El, astfel ca fapăturile și
creaturile Unului Dumnezeu să nu mai fie cu totul străine și vrăjmașe unele
altora, neavând cu privire la ce și unde să-și arate prietenia, pacea și identitatea
între ele, și să fie în primejdie ca însăși existența lor să cadă, despărțindu-se de
Dumnezeu, în neexistență.

Biserica – chip al lui Dumnezeu

668C Prin urmare, sfânta biserică este, precum s-a spus, icoană a lui
Dumnezeu ca una care înfăptuiește aceeași unire ca Dumnezeu între cei
credincioși, chiar dacă cei unificați în ea prin credință sunt diferiți în însușiri și
668C vin din diferite locuri și moduri. Este aceeași unire pe care o înfăptuiește în 668C
chip natural Dumnezeu Însuși în *chip neamestecat* între ființele lucrurilor celor
ce sunt, atenuând și identificând, precum s-a arătat, diferența dintre ele prin
raportarea și unirea cu El în calitate de cauză, început și sfârșit.

Capitolul 2. Despre cum și în ce mod sfânta biserică a lui Dumnezeu este icoană a lumii alcătuite din ființe văzute și nevăzute

După o a doua aplicare a contemplației [fericitul bătrân] spunea că sfânta
biserică a lui Dumnezeu e un chip [o întipărire] și o icoană a întregului

- 668D cosmos, alcătuit din ființe văzute și nevăzute, pentru că ea primește aceeași unitate și distincție ca și el. 668D
- Căci așa cum aceasta [biserica], fiind ca edificiu un singur locaș, primește diferențiere printr-o oarecare calitate specială, potrivit poziției formei [ei], fiind divizată în locul rezervat numai preoților și liturghisitorilor, pe care-l numim ieration sau altar și cel lăsat spre a fi [putea fi] călcat de mulțimile tuturor credincioșilor, pe care-l numim naos.
- Însă biserica e una după ipostas, ea nefiind împreună divizată odată cu părțile ei din pricina diferenței părților între ele, ci ea dezleagă, prin raportarea la unitatea ei, aceste părți de diferențierea arătată în nume,
- 669A și le înfățișează pe amândouă identice între ele și arată că fiecare este alternativ pentru cealaltă ceea ce fiecare este pentru ea însăși: naosul fiind ieration [altar] în potență, fiind sfințit prin săvârșirea până la capăt a inițierii în mister [mystagogiei] 669A
- și, iarăși, altarul [ierationul] fiind un naos actualizat, ca unul ce are naosul însuși ca început al aceleiași inițieri tainice [mystagogice], iar prin amândouă [biserica] rămâne una și aceeași;
- Tot așa și întreaga lume a celor ce sunt aduse la existență de Dumnezeu prin facere, care e divizată în lumea inteligibilă, umplută de ființe spirituale și netrupești, și în lumea aceasta sensibilă și corporală, țesută măreț din multe specii și naturi, se lasă văzută în chip înțelept ca fiind o altă biserică nefăcută de mână,
- 669B având drept altar [ieration] lumea de sus destinată puterilor de sus, iar ca naos lumea de jos rezervată celor sortiți să viețuiască prin simțuri. 669B

Unitatea lumii văzute și nevăzute

Iarăși, lumea e una și nu este împreună divizată odată cu părțile ei, ci, din contră, ea circumscrie diferența părților înseși care vine din proprietățile lor

naturale prin raportarea la unitatea și indivizibilitatea ei, și le arată ca fiind alternativ identice cu ea însăși și una cu cealaltă, fără contopire. Fiecare dintre ele pătrunde întreagă în cealaltă întreagă și amândouă ca părți împlinind acest întreg, cum împlinesc părțile un întreg și acesta [întregul] este împlinit cum părțile împlinesc uniform și integral întregul.

669C Căci toată lumea inteligibilă [nevăzută] se arată întipărită tainic prin 669C
formele simbolice în întreaga lume sensibilă [văzută] pentru cei ce pot să vadă,
iar întreaga lume sensibilă [văzută] există în întreaga lume inteligibilă
[nevăzută] prin rațiuni, fiind simplificată în minte prin cunoaștere. Căci
aceasta este în aceea prin rațiunile [lucrurilor], iar aceea este în aceasta prin
întipăriri, și lucrul lor era „ca și cum ar fi o roată în roată”, zice minunatul
văzător al lucrurilor mari Iezechiel [1, 16] vorbind, după cum cred, despre cele
două lumi; și, iarăși, „cele nevăzute ale Lui se văd de la facerea lumii
înțelegându-se cu mintea din făpturi”, zice dumnezeiescul Apostol [Rom 1,
20]. Iar dacă prin cele văzute se văd cele nevăzute, precum este scris, cu atât
mai mult vor fi înțelese cu mintea cele ce se văd prin cele ce nu se văd de către
cei dedați contemplației duhovnicești, căci contemplația simbolică a celor
669D inteligibile prin cele văzute este o știință și o înțelegere a celor văzute prin cele 669D
nevăzute.

Căci este necesar ca lucrurile care se revelează reciproc să aibă în
întregime adevărate și clare manifestările [strălucirile] reciproce și relația față
de aceste străluciri să fie neștirbită.

672A

Capitolul 3. Că sfânta biserică a lui Dumnezeu este o icoană și numai a lumii sensibile

672A

Și iarăși spunea [fericitul bătrân] că sfânta biserică a lui Dumnezeu este un simbol și numai al lumii sensibile în sine, ca una care are drept cer dumnezeiescul altar [ieration], iar drept pământ frumusețea naosului. După cum și lumea este o biserică având cerul asemenea unui altar și podoaba pământului asemenea unui naos.

Capitolul 4. Cum și în ce mod sfânta biserică a lui Dumnezeu este o icoană care înfățișează pe om și este înfățișată ca o icoană de către om

672B

Și iarăși, după un alt mod al contemplației, [fericitul bătrân] spunea că sfânta biserică a lui Dumnezeu este un om, ca una care are drept suflet altarul, drept minte dumnezeiescul jertfelnic și drept trup naosul, fiind chip și asemănare a omului făcut după chipul și asemănarea lui Dumnezeu [Fc 1, 26]; Prin naos pune înaintea, ca printr-un trup, filozofia morală, prin altar explică duhovnicește, ca printr-un suflet, contemplația naturală, iar prin dumnezeiescul jertfelnic arată, ca printr-o minte, teologia mistică.

672B

Și, invers, [spunea că] omul este o biserică tainică deoarece prin trup, ca printr-un naos, potrivit filosofiei morale, strălucește virtuos [prin virtuți] partea practică a sufletului prin lucrarea poruncilor, iar prin suflet, ca printr-un altar, conform contemplației naturale, el îi aduce lui Dumnezeu, în chip curat, în

672C

Duhul, rațiunile lucrurilor sensibile curățite [tăiate împrejur] de materie, iar

672C

prin minte, ca printr-un jertfelnic, cheamă din adâncuri tăcerea prealăudată a măritei Voci, imperceptibilă și de necunoscut a Dumnezeirii

printr-o altă tăcere grăitoare și mult rostitoare și, pe cât e cu putință omului, ajunge tainic să viețuiască împreună cu ea în teologia mistică și devine așa cum, probabil, se cuvine să fie cel ce s-a învrednicit de venirea lui Dumnezeu și a fost însemnat de razele Sale atotluminoase.

Capitolul 5. Cum și în ce mod, iarăși, sfânta biserică a lui Dumnezeu este icoană și întipărire și a sufletului înțeles în el însuși

672D   Și mai învață [fericitul bătrân] că sfânta biserică a lui Dumnezeu poate fi 672D
nu numai o icoană a omului întreg alcătuit prin compunere, spun, din suflet și
din trup, ci și a sufletului însuși contemplat cu rațiunea în el însuși. Fiindcă
spunea că sufletul e alcătuit în mod general [universal] dintr-o putere
intelectuală și una vitală, puterea intelectuală mișcându-se în chip stăpânitor
[cu autoritate] prin voință, iar cea vitală rămânând prin fire lipsită de alegere,
așa cum este. Și, iarăși, de puterea intelectuală ține latura contemplativă și cea
practică, iar latura contemplativă spunea că se numește minte, iar cea practică,
rațiune, mintea fiind cea care pune în mișcare puterea intelectuală, iar rațiunea
cea care poartă de grijă de puterea vitală;

673A   Una, adică mintea, zic, atunci când își păzește cu totul neschimbate 673A
mișcările spre Dumnezeu, este și se numește înțelepciune, iar cealaltă, adică
rațiunea, este și se numește chibzuință [prudență], atunci când, după ce a legat

de minte în chip cumpătat, prin fapte, puterea vitală condusă providențial de ea, o arată nedeosebită de minte, purtând prin virtute aceeași și asemănătoare reflectare a divinului ca și ea.

673B Căci spunea că această reflectare e împărțită în mod natural între minte și rațiune, astfel încât sufletul este și se arată mai degrabă alcătuit în mod principal din minte și rațiune ca unul intelectual și rațional, puterea vitală putând fi contemplată evident, în mod egal, în amândouă, spun, adică în minte și rațiune — căci nu este îngăduit să gândim că oricare din acestea este lipsită de viață —, ea fiind împărțită între amândouă; 673B

Prin puterea vitală, mintea, care spuneam că se numește și înțelepciune, făcându-se simplă prin deprinderea contemplativă într-o tăcere și cunoaștere negrăită, e adusă la adevăr printr-o cunoaștere fără uitare și nesfârșită, iar rațiunea, pe care am numit-o chibzuință, sfârșește prin deprinderea practică realizată trupește potrivit virtuții la binele prin credință. Din amândouă acestea alcătuindu-se adevărata știință a lucrurilor dumnezeiești și omenești: cunoașterea într-adevăr fără greșală și capătul întregii preadumnezeieștii filozofii a creștinilor.

Nouă împărțire: minte și rațiune

673C Vorbind încă și mai limpede despre acestea, o parte [a sufletului] spunea 673C că este contemplativă, precum s-a zis, iar alta practică; și partea contemplativă o numea minte, iar pe cea practică, rațiune, ca unele ce sunt, în mod evident, primele puteri ale sufletului, și, iarăși, mintea o numea înțelepciune, iar rațiunea chibzuință, ca unele ce sunt primele lucrări ale acestora.

Dezvoltând mai în detaliu, spunea că de latura intelectuală a sufletului ține mintea, înțelepciunea, contemplația, cunoașterea, cunoașterea fără uitare, al căror scop [țintă, sfârșit] este adevărul; iar de latura rațională țin rațiunea, chibzuința [prudența], practica, virtutea, credința, al căror scop [țintă, sfârșit] este binele. Iar adevărul și binele spunea că arată pe Dumnezeu: adevărul

atunci când Divinul pare a fi indicat în ființa Sa,

673D   căci adevărul e un lucru simplu, unic și unul, identic, neîmpărțit, neschimbat și   673D
nepătimitor, fără uitare și neîntrerupt;
iar binele atunci când pare să fie arătat din lucrările Lui, fiindcă binele este
binefăcător și proniator al tuturor celor ce provin din el, și păzitor al lor, și el
dăruiește existența, permanența și mișcarea tuturor ființelor, întrucât, potrivit
opinieii etimologilor [binele] derivă de la a fi foarte, a fi pus foarte, sau a se
mișca foarte tare.

Seria perechilor

676A   Deci zicea bătrânul că cele cinci perechi care se pot distinge [înțelege]   676A
privind sufletul își au locul în jurul unicei perechi care indică Dumnezeuirea;
perechi sunt aici mintea și rațiunea, înțelepciunea și chibzuința [prudența],
contemplația și practica [rațiunea], cunoașterea și virtutea, cunoașterea fără
uitare și credința, iar perechea care înseamnă divinul e adevărul și binele, spre
care fiind pus progresiv în mișcare sufletul, se unește cu Dumnezeuul a toate,
imitând neschimbabilitatea și caracterul binefăcător al ființei și lucrării Lui
prin fixarea în bine și deprinderea nestrămutată potrivit alegerii libere.

Excurs: cele două decade

676B   Și ca să amestec în acestea [spuse mai sus] o mică observație potrivită,   676B
[spun că] poate aceasta este dumnezeiasca decadă a coardelor psaltirii
spirituale, noetice a sufletului, care face să răsune în duhul rațiunea prin
cealaltă fericită decadă a poruncilor și care dă în mod spiritual [noetic]
sunetele desăvârșite, armonioase și melodioase prin care este laudat în imne
Dumnezeu;
ca eu să aflu care este rațiunea decadei care cântă și care a celei cântate și cum,
o decadă tainic unită și legată fiind de cealaltă decadă, îl readuce la Sine Însuși

întregit prin mine, cel mântuit, pe Iisus, Dumnezeu și Mântuitorul meu, Cel ce este veșnic atotplin și mai presus de orice plinătate, Care nicicând nu poate să iasă din Sine Însuși, iar pe mine, omul, mă restaurează în chip minunat în mine însumi, sau, mai degrabă, în Dumnezeu de la Care am primit existența și spre Care de mult tind dorind să primesc și existența fericită.

676C Cel care poate să cunoască aceasta din pătimirea celor spuse, ajunge să 676C
cunoască deja prin experiență în chip limpede demnitatea sa, și anume cum se
dă înapoi chipului ceea ce este după chip, cum e cinstit Arhetipul, care este
puterea tainei mântuirii noastre și pentru cine a murit Hristos; cum, iarăși,
putem rămâne în El și El în noi [In 15, 4], precum a spus, și cum „drept este
cuvântul Domnului și toate lucrurile Lui sunt vrednice de credință” [Ps 33, 4]?

Odihna decadei în Dumnezeu

Dar să ne întoarcem cuvântul la șirul discursului [nostru], mulțumindu-
ne cu atât despre acestea. Fiindcă, spunea, mintea, pusă în mișcare prin
înțelepciune vine la contemplație, prin contemplație la cunoaștere, prin
cunoaștere la cunoașterea fără uitare, iar prin cunoașterea fără uitare la adevăr,
676D în jurul căruia mintea primește hotarul mișcării, fiind mărginită [circumscrisă] 676D
ființa, puterea, deprinderea și lucrarea ei.

Căci spunea că înțelepciunea e o putere a minții și mintea însăși e
înțelepciunea în potență; contemplarea este deprinderea [minții], iar
cunoașterea, lucrarea minții, iar cunoașterea fără uitare este mișcare veșnică,
677A nesfârșită și continuă a înțelepciunii, a contemplației și a cunoașterii, respectiv 677A
a puterii, a deprinderii și a lucrării, în jurul lucrului cunoscut, cel mai presus de
toată cunoașterea, mișcare al cărei capăt este adevărul, ca un lucru cunoscut și
de neuitat. E lucru vrednic de mirare cum anume ceea ce este lipsit de uitare
ajunge circumscris, sau cum ajunge, în mod evident, să fie mărginit de adevăr

ca de Dumnezeu? Căci adevărul este Dumnezeu, în jurul Căruia mintea, mișcându-se fără sfârșit și fără uitare, nu poate avea un capăt al mișcării, neaflând hotar acolo unde nu este interval [distanță]. Căci măreția minunată a infinității divine nu are cantitate, nici părți și este cu totul lipsită de dimensiuni [spațiale], și nu are vreo înțelegere [cuprindere] care să ajungă la El ca să cunoască ce este El după ființă, iar ceea ce nu are dimensiune sau cuprindere nu poate avea vreun capăt pentru cineva.

Drumul rațiunii până la bine care este Dumnezeu

677B În același fel, spunea bătrânul, rațiunea fiind pusă și ea în mișcare prin 677B
chibzuință [prudență] vine la făptuire, iar prin făptuire la virtute, prin virtute la credință, care este certitudinea cu adevărat sigură și neclintită a celor dumnezeiești, pe care rațiunea având-o mai întâi în potență prin chibzuință, o arată mai târziu în act prin virtute, prin arătarea ei prin fapte, căci „credința fără fapte este moartă” [Iac 2, 26], precum este scris, iar tot ce e mort și inactiv nu ar putea îndrăzni cineva care cugetă bine să spună că se numără între cele bune; iar prin credință vine la bine, în jurul căruia rațiunea primește un sfârșit încetându-și lucrările, dat fiind că puterea, deprinderea și lucrarea ei sunt mărginite [circumscrie].

Unitatea sufletului și unirea cu Dumnezeu

677C Căci zicea că chibzuința [prudența] e puterea rațiunii și rațiunea însăși 677C
este chibzuința în potență; făptuirea este deprinderea; iar virtutea lucrarea ei; iar credința este fixarea și neschimbabilitatea interioară a chibzuinței și a virtuții, respectiv a puterii, a deprinderii și a lucrării rațiunii, al cărei capăt este binele, în jurul căruia ajungând rațiunea își încetează mișcarea;

Căci binele este Dumnezeu, în care își are capătul în mod natural întreaga putere a întregii rațiuni. Dar a analiza amănunțit și a spune cum și în ce mod se

realizează și actualizează fiecare din acestea și ce se împotrivesc fiecăreia din acestea sau i se potrivește și în ce măsură, nu ține de tema de față,

677D ci doar faptul de a ști că orice suflet, atunci când va putea prin harul Duhului Sfânt, și prin iubirea de osteneală, și prin strădania proprie, să le lege și să le țese între ele pe acestea, adică rațiunea cu mintea, chibzuința [prudența] cu înțelepciunea, făptuirea [acțiunea] cu contemplația, virtutea cu cunoașterea, credința cu cunoașterea fără uitare, nemicșorând sau mărind pe una față de cealaltă, tăind de la ele orice exagerare sau lipsă; 677D

680A și, ca să vorbesc scurt, când va face din decada sa o monadă, atunci se va uni și el cu Dumnezeu Cel Adevărat și Bun, Unul și Unic, și va deveni frumos și măreț și asemenea Lui, pe cât e cu putință, prin împlinirea celor patru virtuți generale care arată divina decadă din suflet și cuprinde cealaltă fericită decadă a poruncilor. 680A

Cum sufletul devine monadă pornind de la decadă

680B Căci tetrada e o decadă în potență, compusă progresiv plecând de la monadă; și, iarăși, ea este și o monadă cuprinzând concentrat binele în mod unitar și arătând prin sine, împărțită în mod netăiat simplitatea și neîmpărțirea lucrării divine; prin care sufletul și-a păstrat cu tărie binele său neatins și a respins ce este străin de el drept un lucru rău, ca unul care are minte plină de bună rațiune [rațională], înțelepciune chibzuită, contemplație făptuitoare, cunoaștere virtuoasă și, peste acestea, o cunoaștere fără uitare atotcredincioasă și neclintită, și, ca unul care a adus lui Dumnezeu efectele unite înțelepțește cu cauzele, lucrările unite cu puterile, și a primit în schimbul lor îndumnezeirea care creează simplitatea. 680B

Căci rațiunea este o lucrare și o manifestare a minții, după cum efectul este în

cauză, chibzuința [prudența] e o lucrare și o manifestare a înțelepciunii, făptuirea e o lucrare și o manifestare a contemplației, virtutea e o lucrare și o manifestare a cunoașterii, iar credința, o lucrare și o manifestare a cunoașterii fără uitare, din care se creează relația interioară cu adevărul și binele, adică, zic, cu Dumnezeu, relație despre care spunea că este știință divină și cunoaștere fără greșală, și iubire, și pace, întru care și prin care este îndumnezeirea: [Această relație] este știință dumnezeiască, fiind împlinire a întregii cunoașteri despre Dumnezeu și despre cele dumnezeiești îngăduite oamenilor și sumă [cuprindere] a virtuților; [ea] este cunoștință fără greșală ca una care se sprijină în chip autentic pe adevăr și care oferă o experiență neconținută a lui Dumnezeu; [ea] este iubire, ca una care, prin dispoziția sa, participă toată la întregul farmec al lui Dumnezeu; și [ea] este pace, ca una care pătimește aceleași lucruri ca și Dumnezeu și ca una care îi pregătește să le pătimească și pe cei ce s-au învrednicit să vină la ființă prin ea.

Unirea dintre Dumnezeu și suflet

Căci dacă Divinul este cu totul nemișcat, ca unul care nu are ceva care să-L tulbure — căci ce ar putea măcar să ajungă la înălțimea Lui? —, iar pacea este o stabilitate neclintită și nemișcată, precum și o bucurie netulburată, urmează că pătimește cele dumnezeiești și tot sufletul care s-a învrednicit să primească pacea cea dumnezeiască, ca unul care a trecut dincolo nu numai de hotarele răutății, necunoașterii, minciunii și vicleniei, rele potrivnice adevărului și binelui și care subzistă prin mișcările sufletului contrare firii, ci, dacă e îngăduit să spunem, și dincolo de hotarele înseși ale virtuții, cunoașterii adevărului și bunătății cunoscute de noi, odihnindu-se negrăit și neștiut în sălașul cel supraadevărat și preabun al lui Dumnezeu, potrivit făgăduinței Sale nemincinoase, nelăsând nimic din cele care-l tulbură în chip firesc să ajungă ascunzimea lui în Dumnezeu.

681A În acel locaş [sălaş] fericit și preasfânt se săvârșește acea înfricoșată taină a unității mai presus de minte și de rațiune, prin care Dumnezeu față sufletul bisericii, iar sufletul față de Dumnezeu vor deveni un trup și un suflet. 681A

O, cum mă minunez de bunătatea Ta, Hristoase! Căci nu voi îndrăzni să mă arăt nici măcar lăudând-o în imne, eu care nici măcar pentru a mă minuna după vrednicie n-am de-ajunsă putere. „Căci vor fi cei doi un trup. Taina acesta mare este, iar eu vorbesc de Hristos și de Biserică”, zice Apostolul [Ef 5, 32]; și iarăși: „Cine se lipește de Domnul e un duh cu El” [1 Co 6, 18].

681B Ajuns astfel, sufletul unitar și adunat cu sine însuși și cu Dumnezeu, nu va mai fi în el rațiunea care încă-l divide în multe potrivit gândului său, ci capul său va fi încununat numai de Prima, Unica și Singura Rațiune și Dumnezeu, în Care sunt și subzistă unitar rațiunile celor ce sunt, ca una Care este creatoare și făcătoare a celor ce sunt, spre Care ațintindu-și privirile, nu ca spre unul care este în afara lui, ci care este întreg în întregimea lui, va cunoaște el însuși [sufletul] printr-un simplu elan rațiunile și cauzele celor ce sunt, pentru care înainte de a se fi făcut mireasa Logosului, Rațiunii și Dumnezeu, se supunea metodelor diviziunii, și prin acestea va fi purtat în chip mântuitor și armonios spre Însuși Cuprinzătorul și Făcătorul oricărei rațiuni și oricărei cauze. 681B

Liturghia văzută, imagine a liturghiei interioare a sufletului

681C Așadar, fiindcă acestea țin de suflet, precum spuneam,— care potrivit minții are înțelepciunea în potență, iar din înțelepciune are contemplația, din aceasta, cunoașterea, iar din cunoaștere, cunoașterea neuitată, prin care e condus spre adevăr ca spre un capăt și sfârșit al tuturor bunurilor minții. Potrivit rațiunii are chibzuința, din care are făptuirea, din făptuire, virtutea, iar din aceasta, credința, prin care ajunge la bine ca la un sfârșit fericit al lucrărilor 681C

rațiunii,

prin a căror unire a unora cu altele se culege știința celor dumnezeiești —

Cu toate aceste realități se armonizează limpede prin contemplație sfânta biserică a lui Dumnezeu devenită o icoană a sufletului:

681D toate câte au fost arătate că sunt potrivit minții și ies progresiv din minte ea le 681D
indică prin altar, cele care au fost evidențiate că sunt potrivit rațiunii și ies prin
desfășurare din rațiune le ilustrează limpede prin naos, și toate le adună spre
taina celebrată pe jertfelnicul dumnezeiesc.

Și cel care a putut fi inițiat în chip cuviincios [înțelegător] și înțelept prin cele
săvârșite în biserică, a făcut cu adevărat biserică a lui Dumnezeu și
dumnezeiesc însuși sufletul său, și pentru el poate ni s-a dat în chip înțelept
biserica făcută de mâna omenească care îi este sufletului în chip simbolic
model prin diversitatea lucrurilor dumnezeiești săvârșite în ea pentru
călăuzirea noastră spre ce este mai bun.

684A

Capitolul 6. Cum și în ce mod se numește om și Sfânta Scriptură

684A

Așa cum printr-o contemplație anagogică spunea bătrânul că biserica
este un om duhovnicesc iar omul e o biserică tainică, tot așa spunea și că toată
Sfânta Scriptură, luată în întregimea ei, este un om,
având drept trup Vechiul Testament, iar drept suflet, duh și minte Noul
684B Testament. Și, iarăși, spunea că litera istorisirii întregii Sfinte Scripturi, zic a 684B
cele Vechi și a cele Noi e un trup, iar sensul celor scrise și scopul spre care
tinde acel sens e un suflet. Lucru pe care auzindu-l, am admirat și eu
exactitatea asemănării și am lăudat cum se cuvine și după putere pe Cel ce

împarte fiecăruia darurile după vrednicie. Căci așa cum la noi, omul este muritor în ceea ce este văzut, dar e nemuritor în ceea ce este nevăzut, tot așa și Sfânta Scriptură având litera văzută trecătoare, dar duhul ascuns în litera ei, care nu încetează nicicând să existe, face adevărată rațiunea acestei contemplații.

684C Și așa cum acest om, care suntem noi stăpânindu-și prin iubirea de 684C
înțelepciune pofta și pornirea pătimasă, veștejește trupul, tot așa și Sfânta
Scriptură înțeleasă duhovnicește taie-împrejur litera ei: căci zice marele
Apostol: pe cât „omul nostru cel dinafară se strică”, pe atât „omul cel
dinăuntru se înnoiește din zi în zi” [2 Co 4, 16–17].

Acest lucru trebuie înțeles și spus și despre Sfânta Scriptură, înțeleasă figurat
ca un om, căci pe cât litera ei se retrage, pe atât duhul ei se sporește, și pe cât
trec umbrele slujirii vremelnice [cultul Vechiului Testament], pe atât vine în
locul lor adevărul atotluminos, întreg strălucitor și lipsit de umbră al credinței.

684D Pe baza acestui adevăr și pentru acest adevăr în mod principal ea există și a 684D
fost scrisă și se numește Scriptură, gravată fiind în minte prin harul
dumnezeiesc, tot așa cum și omul, care suntem noi, este și se numește în mod
principal om pentru sufletul său rațional și intelectual, prin care și pentru care
este chip și asemănare a lui Dumnezeu, Care l-a făcut pe el și a fost separat în
chip firesc de celelalte animale, ca unul care nu are nici un fel de manifestare a
unei puteri de relație față de ele.

Capitolul 7. Cum cosmosul este numit om și în ce mod omul e numit cosmos

Iarăși, conform acestei imagini printr-o bună imitare, bătrânul sugera că
685A și întreaga lume alcătuită din cele văzute și din cele nevăzute e un om, și iarăși, 685A
omul alcătuit din suflet și din trup e o lume. Căci spunea că cele inteligibile țin
locul sufletului, așa cum sufletul ține locul celor inteligibile, iar cele sensibile
țin locul trupului, așa cum trupul ține locul celor sensibile; căci cele inteligibile
sunt sufletul celor sensibile, iar cele sensibile sunt trupul celor inteligibile, și
așa cum sufletul este în trup, așa lumea inteligibilă este în cea sensibilă, iar
lumea sensibilă e ținută la un loc cu cea inteligibilă, precum trupul cu sufletul.

Căci din amândouă se constituie un singur cosmos, așa cum din suflet și din
trup e un singur om, nici una din acestea unite [concescute] în mod natural
unele cu altele, prin unire negând sau respingând pe cealaltă din pricina legii
Celui care le-a unit. În această lege este însăsmântată rațiunea puterii
unificatoare, care nu îngăduie să fie nesocotită, din pricina deosebirii de natură
685B identitatea lor prin unirea după ipostas, nici ca particularitatea, care 685B
circumscrie fiecare din aceste elemente în el însuși, să fie mai puternică spre
distanțare și împărțire decât înrudirea prieteniei așezată în chip tainic în ele
prin unire.

Prin această înrudire se arată modul universal și unic al prezenței invizibile și
necunoscute în toate a cauzei care ține împreună toate ființele, mod care există
în toate ființele în forme variate și care le susține pe toate și în ele însele dar și
unele în altele neamestecate și nedivizate și le înfățișează prin relația
unificatoare ca existând mai mult unele pentru altele decât pentru ele însele,
până când din pricina unei iconomii mai mari și mai tainice Cel ce le-a legat va

685C voi să le dezlege la vremea sfârșitului universal nădăjduit, în care și lumea, ca 685C
un om, va muri în ceea ce este arătat și iarăși va învia nouă din bătrânețe la
învierea așteptată pentru atunci.

Atunci și omul, ce suntem noi, va învia împreună cu lumea ca o parte cu
întregul și ca o lume mică cu lumea mare, dobândind puterea de a nu se mai
putea strica, când trupul se va face în podoabă [cinste] și slavă asemenea
sufletului și cele sensibile asemenea celor inteligibile, în toate arătându-se
printr-o prezență evidentă și activă pe măsura fiecăruia o unică putere
dumnezeiască care va păstra prin ea însăși legătura unirii nedesfăcute pentru
veacurile nesfârșite.

685D Deci, de va voi cineva să aibă o viață și o rațiune iubitoare de Dumnezeu 685D
și plăcută Lui, să-și însușească cele mai bune și mai de cinste din acești trei
oameni, adică zic: lumea, Sfânta Scriptură și omul care suntem noi, să se
îngrijească, pe cât îi stă în putință, de sufletul nemuritor și dumnezeiesc și
destinat să fie îndumnezeit prin virtuți, și să disprețuiască trupul supus
stricăciunii și morții și care poate întina demnitatea neîngrijită a sufletului,

688A căci „trupul stricăcios îngreunează sufletul și cortul pământesc împovărează 688A
mintea cu multe griji” [Înt Sol 9,15], și iarăși: „trupul pofteste împotriva
duhului” [Ga 5, 17] și iarăși: „Cel ce seamănă în trupul său, va secera din trup
stricăciune” [Ga 6,8].

Acela să se miște spre întrecere cu puterile netrupești și spirituale cu mintea
prin cunoaștere, părăsind cele prezente și văzute, „căci cele ce se văd sunt
trecătoare, iar cele ce nu se văd sunt veșnice” [2 Cor 4,18].

În aceste puteri cerești pentru mulțimea deprinderii păcii, se odihnește
Dumnezeu. Depășind însă acela printr-o meditație chibzuită a Sfintei Scripturi

688B litera ei, să se ridice înțelepțește spre Duhul Sfânt, întru Care este plinătatea 688B
bunătăților și comorile ascunse ale cunoașterii și înțelepciunii [cf. Ga 2, 3], și
dacă cineva se vă arăta înlăuntrul său vrednic de aceste comori, va găsi pe
Dumnezeu Însuși înscris în tablele inimii, oglindind prin harul Duhului cu fața
descoperită slava lui Dumnezeu prin desființarea vălului literei [2 Co 3, 18.
16].

Capitolul 8. Al căror realități este simbol prima intrare a Sfintei Adunări [Sfintei Liturghii] și cele săvârșite după ea

După expunerea succintă a celor spuse de fericitul bătrân cu privire la
contemplațiile sfintei biserici, cuvântul nostru vine să facă, pe cât îi e cu
putință, relatarea încă și mai succintă despre Sfânta Liturghie [Sfânta Adunare
688C sau Sinaxă]. 688C

Așadar, bătrânul învăța că prima intrare în sfânta biserică a arhiereului la
sfânta adunare [sinaxă] este chipul [întipărirea] și icoana primei veniri
[parusii] prin trup în lume a Fiului lui Dumnezeu și Mântuitorului nostru Iisus
Hristos [Tit 2,13; II Tim 1,10; Tit 1, 4], prin care a eliberat și răscumpărat firea
oamenilor înrobite stricăciunii, ce s-a vândut ea însăși morții prin păcat, și a
fost împărățită în chip tiranic de diavolul, și a dat înapoi toată datoria pentru ea
ca un vinovat, El, Cel ce este nevinovat și fără de păcat și a readus-o din nou la
harul dintru început al Împărăției, dându-se pe Sine Însuși preț de
răscumpărare și schimb pentru noi [Mt 20, 28; Mc 10, 45; I Tim 2, 6]

și punând Patima Sa de viață făcătoare ca leac vindecător și de mântuire lumii
688D în locul patimilor noastre. După această venire, suirea Lui la cer și restabilirea 688D
Sa pe tronul cel mai presus de ceruri e închipuită [întipărită] simbolic de

intrarea arhiereului în altar și urcarea lui pe tronul preoțesc.

Capitolul 9. Ce înseamnă intrarea poporului în sfânta Biserică a lui Dumnezeu ?

Intrarea poporului în biserică făcută împreună cu ierarhul, spunea 689A
689A fericitul bătrân, înseamnă întoarcerea necredincioșilor de la necredință la credință, de la neștiință și rătăcire la cunoașterea lui Dumnezeu și trecerea credincioșilor de la răutate la virtute și cunoaștere. Căci intrarea în biserică nu arată numai întoarcerea necredincioșilor la adevăratul și singurul Dumnezeu, ci și îndreptarea prin pocăință a fiecăruia dintre noi care credem, dar nesocotim poruncile Domnului printr-un trai neînfrânat și o viață necuviincioasă. 689A

Fiindcă orice om, fie ucigaș, fie desfrânat, fie hoț, fie mândru, fie trufaș, fie ocărător, fie lacom, fie iubitor de argint, fie bârfitor, fie ținător minte de rău, fie mânat ușor spre irascibilitate și furie, fie defăimător, fie vorbitor de rău, fie șoptitor, fie ușor purtat spre invidie, fie bețiv și simplu spus,

689B ca să nu lungesc cuvântul, pomenind toate felurile de rău, oricine care, ținut 689B
fiind de o răutate oarecare, de fiecare dată când încetează de bunăvoie de a se mai lăsa stăpânit de ea în modul lui de viață și de a o mai lucra cu intenție și își schimbă viața spre mai bine, alegând virtutea în locul răutății, despre unul ca acesta să se socotească și să se spună că intră la modul propriu și cu adevărat

împreună cu Hristos, Dumnezeu și Arhiereul, în virtute, înțeleasă în mod figurat ca o biserică.

Capitolul 10. Ce simbolizează citirile dumnezeiești?

Iar citirile dumnezeiești ale preasfintelor cărți, spunea învățătorul, sugerează voințele și sfaturile dumnezeiești și fericite ale Preasfântului Dumnezeu, prin care primim sfaturile [povățuirile] cu privire la ce avem de 689C făcut fiecare din noi, potrivit puterii aflate în el, și învățăm legile luptelor 689C dumnezeiești și fericite, după care luptându-ne ne învrednicim de cununile biruințelor demne de Împărăția lui Hristos.

Capitolul 11. Ce simbolizează cântările dumnezeiești?

Farmecul duhovnicesc al dumnezeieștilor cântări, spunea bătrânul, indică plăcerea îndulcirii de bunurile dumnezeiești, care, pe de o parte, pune în mișcare din nou sufletele spre dragostea curată și fericită a lui Dumnezeu iar, pe de altă parte, stârnește încă și mai mult spre ura păcatului.

689D

Capitolul 12. Ce înseamnă chemările [strigările] la pace?

689D

Prin chemările [strigările] la pace care sunt făcute din interiorul sfântului altar, la porunca arhiereului, la fiecare citire, preciza înțeleptul acela, se arată aprobările dumnezeiești aduse prin sfinții îngeri. Prin ele Dumnezeu pune

hotar luptelor celor care se luptă pentru adevăr, după lege, cu puterile potrivnice,

692A desfăcând încleștările nevăzute și dând pace prin desființarea trupului [păcatului], [Rm 6, 6], și dând sfinților în schimbul ostenețelor pentru virtute 692A harul nepătimirii, pentru ca, lăsând războirea să-și mute puterile sufletului spre cultivarea duhovnicească, adică spre lucrarea virtuților. Prin aceste puteri sufletești ei au risipit cetele duhurilor rele, avându-l conducător, împreună luptător cu ei pe Dumnezeu și Cuvântul, Care a distrus meșteșugirile amare și greu de ocolit ale diavolului.

692B **Capitolul 13. Ce simbolizează în chip particular [special], pentru fiecare, 692B citirea Sfintei Evanghelii și cele tainice săvârșite după ea?**

Îndată după acestea [strigările păcii], sfânta rânduială a sfintei Biserici a stabilit să se facă citirea Sfintei Evanghelii. Aceasta arată în particular suferințele celor osârduitori pentru cuvântul [ei]. După citirea Evangheliei, venind la ei din cer ca un Arhiereu Cuvântul [Rațiunea] contemplației cunoscătoare înlătură ca pe o lume sensibilă cugetul trupului, îndepărtând ca pe niște catehumeni gândurile lor care caută încă spre pământ și înălțându-i de aici prin închiderea ușilor și intrarea Sfintelor Taine spre privirea la cele inteligibile,

692C iar pe cei care și-au închis simțirile de la rațiuni și lucruri, și au ajuns în afara trupului și a lumii, îi învață cele negrăite: fiind ei mai întâi adunați prin 692C

sărutare cu ei înșiși și cu El și Îi aduc cu recunoștință, în schimbul multei Sale binefaceri făcute lor, doar singură mărturisirea mulțumitoare pentru mântuirea lor pe care o exprimă dumnezeiescul simbol al credinței.

După aceea, după ce i-a făcut prin cântarea întreit-sfântă să fie numărați împreună cu îngerii și le-a dăruit aceeași știință a teologiei sfințitoare cu aceea, îi aduce la Dumnezeu și Tatăl înfiați în Duhul prin rugăciunea prin care au fost învredniciți să-L numească [cheme] pe Dumnezeu „Tată”. Și de aici, iarăși, pe cei ce au ajuns cu știință la capătul tuturor rațiunilor celor ce sunt, îi duce în chip neînțeles spre Monada necunoscută prin cântarea “Unul Sfânt” și a celor următoare, fiind îndumnezeiți prin har și asemănați cu ea prin participare prin identitatea nedivizată după putință.

692D

Capitolul 14. Ce simbolizează, după sensul general, citirea sfintei

692D

Evanghelii

693A

În mod general, ea înseamnă sfârșitul acestei lumi. Căci după citirea dumnezeiască a sfintei Evanghelii, arhiereul coboară de pe tron și se face concedierea și scoaterea afară prin liturghisitori [diaconi] a catehumenilor și a celorlalți care sunt nevrednici de dumnezeiasca vedere a tainelor ce vor fi arătate, ceea ce semnifică și prefigurează prin ea adevărul a cărui icoană și chip [întipărire] este, fiindcă strigă prin aceste acte că după ce, precum este scris, „Evanghelia Împărăției s-a propovăduit în toată lumea spre mărturie tuturor neamurilor” [Mt 24, 14],

693A

atunci va veni sfârșitul, când se va arăta la a doua Sa venire din ceruri cu slavă multă marele Dumnezeu și Mântuitorul nostru Iisus Hristos [Tit 2, 13; Mt 24, 30] — „căci Însuși Domnul la glasul arhanghelului și trâmbița lui Dumnezeu va coborî din cer” [1 Tes 4, 16], spune dumnezeiescul Apostol — și va face răzbunare împotriva celor potrivnici [cf. Lc 18, 8] și va despărți prin sfinții îngeri pe credincioși de cei necredincioși, pe cei nedrepti de cei drepti [Mt 13, 39] și pe cei blestemați de cei sfinți și, simplu spus, ca să vorbesc scurt, pe cei ce au umblat după trup [2 Ptr 2, 10] de cei ce au urmat Duhului lui Dumnezeu, și va da pentru veacurile infinite și fără sfârșit, după cum spune adevărul cuvintelor dumnezeiești, fiecăruia răsplătire dreaptă după vrednicia celor trăite de ei în viață.

Capitolul 15. Ce simbolizează închiderea ușilor sfintei biserici ce se face după Sfânta Evanghelie?

Iar închiderea ușilor sfintei biserici ce se face după citirea sfintei Evanghelii și scoaterea afară a catehumenilor arată trecerea celor materiale și, după aceea înfricoșătoare despărțire și încă și mai înfricoșătoare sentință, intrarea celor vrednici în lumea inteligibilă, adică în cămara de nuntă a lui Hristos și desăvârșita depărtare a lucrării potrivit amăgirii din simțuri.

Capitolul 16. Ce înseamnă intrarea Sfintelor Taine?

Intrarea sfintelor și cinstitelor Taine e, după cum spunea acel mare bătrân, un început și un preludiv al învățaturii celei noi care se va face în ceruri cu privire la Iconomia lui Dumnezeu pentru noi și o descoperire a tainei mântuirii noastre care se află în adâncurile nepătrunse ale ascunzimei dumnezeiești. „Căci nu voi mai bea - zice către ucenicii Săi Dumnezeu și Cuvântul - de acum din rodul viței până în ziua aceea, când îl voi bea împreună cu voi nou în Împărăția Tatălui Meu” [Mt 26, 29].

Capitolul 17. Ce simbolizează sărutarea dumnezeiască?

Sărutarea duhovnicească, la care sunt chemați toți, prefigurează și descrie [mai înainte] înțelegerea într-un singur gând, unanimitatea de voință și identitatea în cuvânt/rațiune a tuturor față de ceilalți în credință și iubire care va fi în vremea descoperirii bunătăților viitoare, prin care cei vrednici vor primi intimitatea [nota 129] cu Cuvântul/Rațiunea și Dumnezeu. Căci gura e un simbol al cuvântului/rațiunii, prin care toți cei ce se împărtășesc de cuvânt/rațiune ca niște ființe cuvântătoare/raționale vor deveni una [vor fi sădit împreună] cu Primul și Singurul Cuvânt/Rațiune și Cază a oricărui cuvânt/rațiuni.[nota cuvânt rațiune baudignon]

Capitolul 18. Ce înseamnă dumnezeiescul simbol al credinței?

Iar mărturisirea dumnezeiescului simbol al credinței făcută de toți înseamnă [prefigurează] mulțumirea tainică care se va face în veacul viitor pentru rațiunile și modurile paradoxale ale preaînțeleptei Providențe a lui Dumnezeu cu privire la noi, prin care ne-am mântuit. Prin ea cei vrednici se vor arăta recunoscători pentru binefacerea dumnezeiască, neavând afară de ea nimic altceva să dea în schimb pentru nesfârșitele bunătăți dumnezeiești care li s-au hărăzit.

Capitolul 19. Ce înseamnă doxologia întreit-sfântă?

Iar întreita strigare a sfințeniei imnologiei dumnezeiești făcută de tot poporul credincios arată unirea și egalitatea sa de cinstire cu puterile netrupești și înțelegătoare care se va arăta în veacul viitor, prin care firea oamenilor va fi învățată cum să laude și cum să sfințească prin cântarea întreit-sfântă Dumnezeirea cea una în trei ipostasuri, într-un glas cu puterile de sus din pricina identității veșnicei mișcări neschimbabile în jurul lui Dumnezeu.

Capitolul 20. Ce simbolizează sfânta rugăciune „Tatăl nostru”?

Iar chemarea preasfântă și cinstită a marelui și fericitului Dumnezeu și

Tată e un simbol al înfierii personale [enipostatice nota 137] și existențiale [nota 138] dăruite prin darul și harul Duhului Sfânt, înfiere prin care orice particularitate omenească biruindu-se și acoperindu-se prin venirea harului, se vor face și vor fi fii ai lui Dumnezeu toți sfinții care încă de aici s-au luminat prin virtuți cu frumusețea dumnezeiască a bunătății în chip strălucit și slăvit.

Capitolul 21. Ce înseamnă sfârșitul tainicei slujbe imnele glăsuite, adică „Unul Sfânt” și celelalte?

Iar mărturisirea făcută de întreg poporul la sfârșitul sfintei slujbe tainice spunând „Unul Sfânt” și celelalte arată adunarea și unirea viitoare mai presus de cuvânt și de minte în unitatea cea ascunsă a simplității dumnezeiești a celor inițiați în mod tainic și înțelept în Dumnezeu, ce se va arăta în veacul nesticăcios al celor inteligibile, în care veac, privind la lumina slavei nearătate și negrăite, aceștia se vor face împreună cu puterile de sus primitori și ai fericitei curății;

Iar după această mărturisire, ca un sfârșit a toate se face împărtășirea tainei care-i preface în ea însăși și-i arată asemenea după har și participare binelui, care este cauza a toate [după cauză], pe cei ce se împărtășesc cu vrednicie, nefiind lipsiți în nimic de El, pe cât e cu puțință și îngăduit oamenilor, așa încât și ei să poată să fie și să fie numiți prin adopție [ἰέσιν lampe 646] dumnezei după har, pentru faptul că Dumnezeu întreg i-a umplut întregi cu El Însuși și nu a mai lăsat nimic din ei gol de prezența Lui.

697B   **Capitolul 22. Cum și în ce mod și starea sufletului privit în el însuși la**   697B
fiecare om în parte este contemplată ca îndumnezeitoare și desăvârșitoare
prin cele spuse?

Ascensiunea în cunoaștere a sufletului spre Dumnezeu

Haideți, așadar, ca acum, trecând prin aceleași lucruri, cu cale și cu rânduială să contemplăm din nou aceleași lucruri și cu privire la sufletul cunoscător și să nu împiedicăm mintea care dorește și vrea să urce puțin după putere, sub călăuzirea lui Dumnezeu, dacă este voia Lui, prin rațiune cu evlavie spre o contemplație mai înaltă, să privească și să înțeleagă cum anume dumnezeieștile așezăminte ale Bisericii duc sufletul printr-o cunoaștere adevărată și activă spre desăvârșirea lui.

697C   **Capitolul 23. Că prima intrare a sfintei adunări e un simbol al virtuților**   697C
din suflet

Privește, așadar, tu, care te-ai făcut iubitor autentic al fericitei înțelepciuni a lui Hristos, cu ochii minții cum la prima intrare a Sfintei Liturghii [Adunări] sufletul iese de la rătăcirea și tulburarea din afară a celor materiale, după cum este scris:

„Haideți, femei care veniți de la vedere!” [Is 27, 11], adică, spun, veniți de la rătăcirea [cu privirea] în formele și figurile după aparență a lucrurilor sensibile — căci nu este adevărat a o numi contemplație, după neînțelepții numiți înțelepți de Elini [și nu ar trebui să fie numiți de noi înțelepți cei ce n-au putut sau n-au vrut să-L cunoască pe Dumnezeu prin fapăturile Sale [Rom 1, 19-20],

697D rătăcire, zic, în suprafața lucrurilor sensibile, în care subzistă neconținutul război al celor sensibile între ele, 697D

care lucrează în toate stricăciunea unora prin altele, toate stricându-le unele pe altele și fiind stricate unele de altele și având ca statornicie numai faptul că nu sunt stabile și se strică, și că nu pot nicicând să se împace unele cu altele într-o permanență lipsită de conflict și revoltă și dezbinare —,

<privește>, deci, cum sufletul care vine [de la acelea] și fuge cu elan nestăvilit [privind înainte] intră ca într-o biserică și ca într-un sanctuar inviolabil al păcii împreună cu Rațiunea/Cuvântul și condusă fiind de Rațiunea/Cuvântul marelui

700A și adevăratului nostru Dumnezeu și Arhiereu în contemplația naturală în Duhul cea lipsită de luptă și liberă de toată tulburarea, 700A

și cum sufletul e învățat ca prin niște simboluri din dumnezeieștile citiri care se fac despre rațiunile lucrurilor și despre minunata și marea taină a dumnezeieștii Pronii care se descoperă în Lege și în Prooroci;

și cum sufletul primește de la Dumnezeu prin fiecare din acestea ca răsplătă pentru buna sa ucenicie întru acestea prin sfintele Puteri care vorbesc cu el în mod spiritual în gând, semnele dătătoare de pace împreună cu farmecul viguros și păstrător al dorinței dumnezeiești și aprinse după Dumnezeu prin plăcerea înțelegătoare a cântărilor dumnezeiești care-l acompaniază tainic.

700B Privește, deci, iarăși cum sufletul trece de acestea și se adună pe culmea una și singură care concentrează în chip unitar aceste rațiuni, care e Sfânta 700B Evanghelie, în care preexistă unitar într-o unică putere de cuprindere toate rațiunile Providenței și ale celor ce sunt.

După citirea Evangheliei, celor iubitori de Dumnezeu le este cu putință să vă vadă printr-o simțire dumnezeiască, cu ochii netulburați ai minții venind la el din cer pe Cuvântul/Rațiunea și Dumnezeu, cum arată coborârea arhiereului de pe tronul altarului, și despărțind în chip desăvârșit de el ca pe niște catehumeni gândurile care poartă încă reprezentările lumii sensibile și

diviziunea specifică ei.

700C Și privește cum de aici iarăși, sufletul ieșind afară din cele sensibile, cum este sugerat prin închiderea ușilor sfintei biserici a lui Dumnezeu [Cuvântul], îl duce spre știința imaterială, simplă, neschimbabilă, deiformă și liberă de orice formă și figură a lucrurilor inteligibile, arătată de intrarea negrăitoarelor Taine, prin care, adunând la sine însuși puterile proprii și unindu-se pe sine însuși prin minte cu Cuvântul/Rațiunea prin sărutarea duhovnicească, îl învață să mărturisească cu mulțumire prin simbolul credinței rațiunile și modurile negrăite ale mântuirii sale. 700C

700D Privește cum pe sufletul care, conform puterii sale simple și indivizibile prin învățătură, cuprinde în cunoaștere rațiunile celor sensibile și inteligibile, [Cuvântul] îl duce la cunoașterea arătată a teologiei, după ce a trecut de toate și după ce a primit pe cât îi este cu puțință înțelegerea spirituală egală cu cea a îngerilor și îl învață în mod cumpătat să cunoască pe Dumnezeu cel Unul, o unică ființă și trei ipostasuri, Unime a ființei în trei Ipostasuri și Treime a ipostasurilor deoființă; Unime în Treime și Treime în Unime; nu una și alta, nu una lângă alta, nu una prin alta, nu una în alta, nici una din alta, ci aceeași în ea însăși, prin sine însăși, pentru sine însăși, cu sine însăși; aceeași și Unime și Treime având unirea necompusă și neconfundată [nota 166] și distincția nedivizibilă și neîmpărțibilă; 700D

701A Unime după rațiunea ființei sau a faptului de a fi, iar nu prin compunere, contracție sau o contopire oarecare; iar Treime după rațiunea modului de a exista și a subzista, dar nu prin diviziune, înstrăinare sau o împărțire oarecare; fiindcă nici Unimea nu se împarte prin ipostasuri, nici nu este sau se contemplă în acestea prin relație, nici ipostasurile nu se compun într-o Unime 701A

sau o împlinesc prin sinteză, ci aceeași este identică cu sine însăși, dar totuși într-un mod diferit;

Căci Sfânta Treime a ipostasurilor este Unime necontopită prin ființă și prin rațiunea ei simplă, iar Sfânta Unime este Treime prin ipostasuri și prin modul existenței; aceeași întreagă aceasta și aceea în mod diferit, înțeleasă după o rațiune sau alta,

701B precum s-a spus, una și unică, nedivizată și necontopită, simplă, nemicșorată și neschimbată, fiind întreagă Unime după ființă și aceeași întreagă Treime prin ipostasuri, o unică rază a unei lumini întreit-strălucitoare luminând în chip unitar. 701B

Prin care lumină, sufletul, egal în cinstire cu sfinții îngeri, primind rațiunile arătate și accesibile creaturii despre Dumnezeire și învățând să laude într-un glas cu acestea fără tăcere în chip treimic Dumnezeirea Una, este adus la înfierea după har printr-o asemănare vădită, prin care înfiere având în rugăciune și prin har pe Dumnezeu ca Tată tainic și unic, va fi adus prin ieșirea [extazul] din toate spre unitatea ascunzimei Lui,

701C și atât de mult va experia, mai degrabă decât va cunoaște [pasiv], cele dumnezeiești, încât nu va mai voi să fie al lui însuși, nici nu va mai putea să fie cunoscut el însuși din sine însuși de sine însuși, sau de un oarecare altul decât numai de Dumnezeu întreg, Care l-a asumat cu bunătate întreg, Care S-a sălășluit întreg în el întreg în chip vrednic de Dumnezeu și nepătimitor, și Care îl îndumnezeiește întreg și îl preface fără transformare în El Însuși, așa încât el este, precum spune preasfântul Dionisie Areopagitul, o icoană și o arătare „a luminii nearătate, o oglindă curată, atotstrăvezie, neștirbită, nepătată, neprihănită, care primește, dacă e îngăduit să spunem, întreagă frumusețea formei divine care poartă întipărirea binelui și care face să strălucească 701C

neamestecat în aceasta, atât cât e capabilă, bunătatea tăcerii din adâncurile cele nepătrunse”.

701D   **Capitolul 24. Ce taine lucrează și săvârșește în cei credincioși și în cei ce**   701D
sunt adunați cu credință, harul Sfântului Duh care este în biserică prin
riturile [actele] săvârșite la Sfânta Liturghie [Sfânta Sinaxă]

Socotea, așadar, fericitul bătrân că trebuie - și nu înceta să îndemne - ca tot creștinul să se afle des în sfânta biserică a lui Dumnezeu și să nu lipsească vreodată de la Sfânta Liturghie săvârșită în ea din pricina sfinților îngeri care sunt în ea și îi scriu de fiecare dată pe cei ce intră și se înfățișează lui

704A   Dumnezeu și care fac rugăciuni pentru ei,   704A

precum și din pricina harului Duhului Sfânt care e prezent în chip nevăzut pururea în ea, dar în chip deosebit mai cu seamă la vremea Sfintei Liturghii, și care preface și preschimbă pe fiecare din cei ce se află de față și, spunând adevărul, îl remodelează [rezidește] în ceva ce e mai dumnezeiesc, pe măsura lui însuși, și-l duce spre ceea ce se indică prin tainele ce se săvârșesc (chiar dacă el însuși nu simte aceasta, în cazul în care este încă dintre cei prunci după Hristos și nu poate vedea în adâncul celor ce se petrec), și pune în lucrare în el harul mântuirii arătat prin fiecare din simbolurile dumnezeiești săvârșite, conducându-l pe rând și după rânduială de la cele apropiate până la sfârșitul a toate:

704B   Prin întâia intrare <harul> aduce [face] lepădarea necredinței, sporirea   704B

credinței, micșorarea răutății, sporirea virtuții, ștergerea neștiinței, adăugirea cunoașterii. Prin auzirea cuvintelor dumnezeiești, harul aduce [face] deprinderile și dispozițiile fixe și nemutabile ale celor spuse, zic, adică ale credinței, virtuții și cunoașterii.

Prin dumnezeieștile cântări de după acestea, el aduce [face] consimțământul de bunăvoie al sufletului spre virtuți precum plăcerea și îndulcirea minții ce se fac în el prin acesta.

Prin sfințita citire a Sfintei Evanghelii aduce [face] sfârșitul cugetului pământesc, ca și al lumii sensibile. Prin închiderea ușilor de după acestea face trecerea și mutarea sufletului, prin dispoziția sa lăuntrică, de la această lume stricăcioasă la lumea inteligibilă, prin care închizând simțirile ca pe niște uși le face curate de idoli păcatului. 704C

Prin intrarea Sfintelor Taine aduce [face] învățătura și cunoașterea mai desăvârșită, mai tainică și nouă cu privire la iconomia lui Dumnezeu față de noi.

Prin sărutarea dumnezeiască aduce [face] armonia în cuget, în voință și în iubire a tuturor față de toți și a fiecăruia față de sine însuși mai întâi și față de Dumnezeu.

Prin mărturisirea simbolului de credință aduce [face] mulțumirea cuvenită pentru modurile paradoxale ale mântuirii noastre. Prin Trisaghion aduce [face] unirea și egalitatea de cinstire cu sfinții îngeri și neîncetata vigoare simfonică a doxologiei sfințitoare a lui Dumnezeu.

704D Prin rugăciunea prin care ne învrednicim să numim pe Dumnezeu „Tată” aduce [face] prea adevărata înfiere în harul Duhului Sfânt. 704D

Prin „Unul Sfânt” și cele următoare aduce [face] harul unificator și intimitatea cu Dumnezeu Însuși. Iar prin sfânta împărtășire a preacuratelor și de viață făcătoarelor Taine, aduce [face] comuniunea și identitatea potrivit participării primite prin asemănare cu El, prin care omul se învrednicește să se facă din om

dumnezeu.

Diferitele modalități de împărtășire din darurile dumnezeiești

Căci de darurile Sfântului Duh de care credem că ne împărtășim în viața de față prin credință, de acestea credem, potrivit nădejzii care nu cade a credinței noastre și după făgăduința sigură și neîncălcată a Celui ce le-a făgăduit, că
705A păzind poruncile după putere, ne vom împărtăși în veacul viitor cu adevărat în 705A
chip enipostatic [substanțial] în însăși acea realitate, trecând de la harul care e în credință la harul după vedere [cf. 2 Co 5, 7],

Atunci când Însuși Dumnezeu și Mântuitorul nostru Iisus Hristos ne va preface întru El Însuși prin înlăturarea semnelor distinctive ale stricăciunii din noi și ne va dărui <înseși> tainele arhetipale arătate nouă aici prin simboluri sensibile.

Final - A cincea interpretare a riturilor Sinaxei euharistice

Dar pentru ușoara lor memorie, dacă este îngăduit, să recapitulăm pe scurt sensul celor spuse astfel: Sfânta biserică este, cum s-a spus, chip [întipărire] și icoană a lui Dumnezeu, pentru că aceeași unire neamestecată pe
705B care Acesta o realizează prin puterea și înțelepciunea Sa infinită cu privire la 705B
diferitele ființe [esențe] ale celor ce sunt, legându-le în chip suprem cu Sine Însuși ca un Creator al lor, o realizează și ea prin harul credinței în credincioși, legându-i pe toți credincioșii între ei în chip unitar prin unicul har și chemare a credinței: pe cei practici [activi] și virtuoși prin unica identitate a voinței, pe cei contemplativi și pe cei gnostici în plus, pe lângă aceștia, prin acordul nesfâșiat [solid] și nedivizat al cugetului.

Ea este însă întipărire și a lumii inteligibile și sensibile, având ca simbol al

lumii inteligibile altarul, iar al celei sensibile, naosul.

705C Biserica este, iarăși, icoană a omului, ca una care imită sufletul prin altar, 705C
iar trupul îl înfățișează prin naos.

Dar ea este chip [întipărire] și icoană și a sufletului înțeles în el însuși, ca una care poartă slava părții lui contemplative prin altar și are podoaba părții lui practice prin naos.

Prima intrare a Sfintei Adunări săvârșite în ea arată, în general, prima venire a lui Hristos, Dumnezeuul nostru, iar în special, întoarcerea celor intrați prin El și împreună cu El de la necredință la credință, de la răutate la virtute și de la necunoaștere la cunoaștere.

705D Citirile făcute după aceasta arată, în general, voințele și sfaturile 705D
dumnezeiești conform cărora toți trebuie să se lase educați și să viețuiască, iar în special învățătura și progresul în credință al celor ce au crezut, dispoziția nestrămutată în virtute a celor practici, prin care conformându-se legii dumnezeiești a poruncilor stau cu bărbăție și neclintit împotriva meșteșugurilor diavolului și scapă de lucrările cele potrivnice.

De asemenea, indică și deprinderea în contemplație a celor gnostici, prin care, culegând, după putere, rațiunile duhovnicești ale lucrurilor sensibile și ale

708A Providenței privitoare la ele, sunt purtați fără rătăcire spre adevăr. 708A

Melodiile dumnezeiești ale cântărilor sugerează plăcerea și desfătarea dumnezeiască produse în sufletele tuturor, prin care, întărindu-se, în chip tainic, uită ostenele trecute ale virtuților și se aprind tinerește de dorința puternică de dobândire a bunurilor dumnezeiești și nesticăcioase care le lipsesc.

Sfânta Evanghelie este, în general, un simbol al sfârșitului veacului acestuia, iar în special ea arată, pentru cei ce au crezut, dispariția desăvârșită a vechii rătăcirii, pentru cei practici, [ea indică] omorârea și sfârșitul legii și al cugetului trupesc, iar pentru cei gnostici, [ea arată] strângerea și ridicarea de
708B către ei spre Rațiunea cea mai cuprinzătoare a rațiunilor multe și diferite, 708B
atunci când se sfârșește și ajunge la capătul ei contemplația naturală mai desfășurată și mai variată.

Coborârea arhierelui de pe tron și scoaterea afară a catehumenilor înseamnă, în general, cea de-a doua venire din cer a marelui Dumnezeu și Mântuitorului nostru Iisus Hristos și despărțirea păcătoșilor de cei sfinți, precum și dreapta răsplată după vrednicia fiecăruia;
iar în special, înseamnă desăvârșita încredințare în credință a celor care au
708C crezut, pe care o face venind nevăzut la ei Dumnezeu și Cuvântul, prin care 708C
este alungat de la ei orice gând care mai șchiopătă în privința credinței, ca la catehumeni, desăvârșita nepătimire a celor practici, prin care se desființează orice gând pătimăș și neluminat al sufletului, precum și știința cuprinzătoare a celor cunoscute de cei gnostici, prin care sunt alungate din suflet toate icoanele lucrurilor materiale.

Închiderea ușilor și intrarea Sfintelor Taine, sărutarea dumnezeiască și rostirea simbolului credinței arată, în general, trecerea celor sensibile și arătarea celor inteligibile,
și învățătura nouă a tainei dumnezeiești privitoare la noi, identitatea unirii
708D [armoniei] de gând, de voință și de iubire care se va face între toți și față de 708D
toți și a tuturor față de ei înșiși și față de Dumnezeu, precum și mulțumirea

pentru modurile în care am fost mântuiți,
iar în special ele arată, pentru cei credincioși, progresul de la credința simplă la învățătura în dogme și la inițiere și la consens și la evlavie.

Cel dintâi lucru îl arată închiderea ușilor, al doilea, intrarea sfintelor, al treilea, sărutarea, iar al patrulea, rostirea simbolului de credință.

709A Pentru cei practici ele <arată> strămutarea de la făptuire la contemplație după
ce și-au închis simțurile și au ajuns afară din trup și din lume prin respingerea
lucrărilor corespunzătoare lor, și înălțarea de la modul [plinirii] poruncilor la rațiunea lor, și familiarizarea și unirea poruncilor însele potrivit rațiunilor lor
709A cu puterile sufletului, precum și deprinderea și aptitudinea spre mulțumirea teologică;

Pentru cei gnostici, în sfârșit, ele arată strămutarea de la contemplația naturală la înțelegerea simplă a celor înțelese cu mintea [inteligibile], prin care nu mai urmăresc nicidecum Rațiunea dumnezeiască și negrăită prin simțire sau ceva din cele arătate, și <indică> unirea puterilor sufletești cu sufletul însuși, precum și simplitatea care cuprinde în chip unitar cu mintea rațiunea Providenței divine.

709B Doxologia sfințitoare a trisaghionului cântată neîncetat de sfinții îngeri
709B înseamnă, în general, egalitatea și viețuirea și petrecerea și unirea în cântarea dumnezeieștii doxologii care se va face în veacul viitor în același timp și același loc a puterilor îngerești și a celor pământești, atunci când trupul oamenilor va fi făcut nemuritor prin Înviere și când nu va mai împovăra sufletul prin stricăciune și nici el nu va mai fi împovărat, ci prin schimbarea în nesticăciune va primi și puterea și aptitudinea de primire a prezenței/venirii lui Dumnezeu;

iar în special, înseamnă, pentru credincioși, întrecerea teologică în credință a

acestora cu îngerii, pentru cei practici, strălucirea vieții egală cu îngerii pe cât este cu putință oamenilor, și vigoarea innologiei teologice, iar pentru cei gnostici, ea înseamnă înțelegerile, laudele și mișcările veșnice privitoare la Dumnezeire ale celor gnostici, egale cu ale îngerilor, după cât este cu putință oamenilor.

709C Iar fericita chemare a marelui Dumnezeu și Tată, rostirea lui „Unul Sfânt” și a celor următoare și împărtășirea sfințelor și de viață făcătoarelor taine arată înfierea, unirea și intimitatea, asemănarea dumnezeiască și îndumnezeirea noastră din pricina bunătății Dumnezeului nostru, care va fi peste toate și peste toți cei vrednici, prin care Dumnezeu Însuși va fi în chip asemănător totul în toți [1 Co 15,] cei mântuiți, strălucind ca și frumusețe arhetipală [originară] după cauză în cei ce strălucesc în chip asemănător cu El după har prin virtute și cunoaștere. 709C

Clasificare ascetică și definiție evanghelică

709D Credincioși, virtuoși și cunoscători [gnostici], îi numește pe cei începători, și înaintați și desăvârșiți, adică pe robi, pe cei tocmiți cu plată și pe fii, cele trei cete ale celor ce se mântuiesc. 709D

Fiindcă robi sunt credincioșii care împlinesc poruncile Stăpânului de frica amenințărilor și lucrează cu bunăvoință cele încredințate. Tocmiți cu plată sunt cei care de dorul celor făgăduite poartă cu răbdare greutatea zilei și arșița ei [Mt 20, 12], adică necazul sădit și legat de viața aceasta din osânda protopărintelui precum și ispitele din pricina ei pentru virtute. Aceștia schimbă în chip înțelept prin hotărâre de bunăvoie viața pentru viață, adică viața de față

712A pentru cea viitoare. Iar fii sunt cei care nici de frica amenințărilor, nici de dorul celor făgăduite, ci printr-un mod și o deprindere a înclinației și dispoziției sufletului prin voință spre bine, nu se despart niciodată de Dumnezeu, potrivit aceluia fiu către care s-a zis: „Fiule, tu totdeauna ești cu mine și toate ale mele sunt ale tale” [Lc 15, 31], fiind, atât cât este posibil, prin îndumnezeirea în har, 712A

ceea ce Dumnezeu este și se crede a fi după fire și cauză.

712B Să nu lipsim, așadar, de la sfânta biserică a lui Dumnezeu, care cuprinde 712B
în sfânta rânduială a dumnezeieștilor simboluri săvârșite în ea atâtea taine ale
mântuirii noastre, prin care ea, modelând după Hristos pe fiecare din noi care
își petrece mai ales viața bine după măsura proprie, scoate la arătare desăvârșit,
potrivit lui Hristos, darul înfierii dat prin sfântul Botez în Duhul Sfânt; ci cu
toată puterea și osârdia să ne înfățișăm pe noi înșine vrednici de
dumnezeieștile haruri, bineplăcând lui Dumnezeu prin fapte bune, nepetrecând
ca și „păgânii care nu-L cunosc pe Dumnezeu” „în patima poftei” [1 Tes 4, 6.
5], ci, precum spune Sfântul Apostol,

712C „omorând mădularele cele de pe pământ, desfrânarea, necurăția, patima, pofta 712C
cea rea, care este închinare la idoli, pentru care vine mânia lui Dumnezeu”
[Col 3, 5–7] „peste fiii neascultării” [Ef 5, 69], toată mânia și furia, vorbirea
urâtă și minciuna [Col 3, 8] și, scurt spus, lepădând tot „omul vechi cel stricat
în poftele înșelăciunii” [Ef 4, 22] „împreună cu faptele lui” [Col 3, 9] și poftele
lui [Ef 4, 22], să umblăm în chip vrednic de Dumnezeu Care ne-a chemat în
împărăția și slava Sa [1 Tes 2, 12],
îmbrăcând-ne cu „îndurarea milei, bunătatea, smerita-cugetare, blândețea,
îndelunga-răbdare, îngăduindu-ne unii pe alții în iubire și iertând unii altora,
dacă are cineva vreo pricină cu cineva, precum și Hristos ne-a iertat nouă, și
peste toate să păstrăm legătura desăvârșirii, iubirea și pacea, la care am și fost
chemați într-un singur trup” [Col 3, 12–15]
și, ca să vorbesc scurt, îmbrăcând „omul cel nou care se înnoiește spre

712D cunoaștere după chipul Celui ce l-a făcut” [Col 3, 10].

712D

Căci trăind astfel, vom putea ajunge la sfârșitul făgăduințelor dumnezeiești și ne vom putea umple cu bună nădejde „de cunoașterea voii Lui în toată înțelepciunea și priceperea duhovnicească... aducând roade în tot lucrul bun și crescând în cunoașterea Domnului, întăriți fiind cu toată puterea slavei Lui spre toată zidirea și îndelunga-răbdare, mulțumind cu bucurie Tatălui Celui ce ne-a învrednicit să avem parte de moștenirea sfinților în lumină” [Col 1, 9–12].

713A Iar dovada limpede a acestui har este dispoziția de bunăvoie și 713A

binevoitoare față de semenul nostru, a cărei lucrare constă în a apropia de noi după putință, ca pe Dumnezeu, pe orice om care are lipsă de ajutorul nostru și a nu-l lăsa nebăgat în seamă și fără purtare de grijă [neproniat], ci a arăta cu osârdia cuvenită prin faptă via dispoziție binevoitoare care este în noi față de Dumnezeu și aproapele, căci fapta e dovada dispoziției.

Fiindcă nimic nu e în stare să ducă atât de ușor spre dreptate și spre îndumnezeire, ca să zic așa, și spre apropierea de Dumnezeu ca mila oferită cu plăcere și bucurie celor lipsiți.

Căci dacă Cuvântul a arătat dumnezeu pe cel ce are nevoie de binefacere — fiindcă spune: „întrucât ați făcut unuia dintre aceștia mai mici, Mie mi-ați făcut” [Mt 25, 40–41], iar cel ce spune aceasta e Dumnezeu —, cu atât mai

713B mult îl va arăta cu adevărat dumnezeu prin har și participare pe cel ce poate să 713B

facă binele și îl face, ca pe unul care și-a însușit prin bună imitare lucrarea și însușirea facerii Sale de bine. Și dacă săracul e Dumnezeu din pricina pogorârii lui Dumnezeu Care a săracit pentru noi și a luat asupra Sa cu compătimire pătimirile fiecăruia până la „sfârșitul veacului” [Mt 28, 20] și Care pătimește tainic, pururi, din pricina bunătății, după măsura pătimirii

fiecăruia, este evident că va fi, pe drept cuvânt, dumnezeu cel care prin imitarea lui Dumnezeu, prin dragoste de oameni, tămăduiește prin el însuși, în chip vrednic de Dumnezeu, patimile celor ce pățimesc și se arată având prin dispoziție și la măsura sa, prin analogie, aceeași putere a Proniei mântuitoare ca și Dumnezeu.

- 713C   Așadar, cine va fi atât de zăbavnic și cu anevoie de mișcat spre virtute 713C
încât să nu-și dorească o Dumnezeire cu un preț atât de bun și ușor de dobândit
și care poate fi lesne agonisit? Iar paza sigură și inviolabilă a acestora și cale
ușoară spre mântuire – fără de care, pe cât socot eu cu adevărat, nici unul din
lucrurile bune nu va fi păstrat neștirbit de către cel care îl are – este grija de
sine, adică preocuparea de propria persoană, prin care învățând să privim și să
cugetăm numai la noi înșine, ne eliberăm de paguba deșartă pe care o avem de
la alții. Căci dacă vom învăța să ne privim și să ne cercetăm numai pe noi
înșine, nicicând nu ne vom ocupa de faptele celorlalți, ale oricărora ar fi ele,
cunoscând că există un singur Judecător înțelept și drept, Dumnezeu, Care
judecă cu înțelepciune și dreptate toate câte se fac, după rațiunea după care
s-au făcut, iar nu după modul în care se arată;
- 713D   Căci pe acesta din urmă l-ar putea judeca în chip nedeslușit și oamenii, 713D
văzând în chip neclar ceea ce se arată, dar în aceasta nu este negreșit nici
adevărul, nici rațiunea celor ce se fac.
Dumnezeu însă, văzând mișcarea nearătată a sufletului și pornirea nevăzută și
rațiunea după care e pus în mișcare sufletul, și scopul rațiunii, adică
sfârșitul/ținta cugetată dinainte a oricărui lucru, judecă drept, cum spuneam,
716A   toate cele făptuite de oameni. Lucru pe care de ne vom sârgui să-l realizăm și 716A
să ne mărginim pe noi înșine la noi înșine, neamestecându-ne cu cele din afară,
nu vom lăsa în chip desăvârșit nici ochiul să vadă, nici urechea să audă, nici
limba să grăiască cele ale altora, dacă este cu putință, iar dacă nu vom putea

aceasta, le vom îngădui să lucreze cu compătimire iar nu cu patimă față de ei, ca să vadă, să audă și să grăiască spre câștigul nostru și numai cât i se pare cuvenit rațiunii divine care le ține în frâu. Căci nimic nu alunecă mai ușor spre păcat ca aceste organe atunci când nu au ca pedagog rațiunea, și, iarăși, nimic nu e mai gata spre mântuire decât acestea, atunci când rațiunea le orânduiește, aranjează și le conduce spre cele ce se cuvine și vrea ea.

Îndemn final

716B Să nu fim, așadar, cu nepăsare în a asculta, după putere, pe Dumnezeu 716B
Care ne cheamă la viața veșnică și o țință fericită prin lucrarea poruncilor Lui dumnezeiești și mântuitoare, „ca să luăm milă și să aflăm har la bună vreme” [Evr 4, 16], căci, „harul, zice dumnezeiescul Apostol, e cu toți care iubesc pe Domnul nostru nesticăciune” [Ef 6, 24], adică cu cei ce iubesc pe Domnul nostru prin nesticăciunea virtuții și cu cuviință curată și nefățarnică a vieții iubesc pe Domnul nostru, sau, mai limpede spus, care iubesc pe Domnul făcând voile Lui și nesticând nici una din poruncile Lui.

716C Acestea le-am expus despre acestea după putere, cum am fost învățat, pentru 716C
răsplata ascultării, neîndrăznind să mă ating de cele și mai tainice și mai înalte, pe care, dacă cineva din cei iubitori de învățătură dorește să le cunoască, să citească cele scrise în chip dumnezeiesc despre acestea de sfântul Dionisie Areopagitul și va afla într-adevăr descoperirea unor taine negrăite, dăruită neamului omenesc prin dumnezeiasca lui cugetare și limbă „pentru cei ce vor moșteni mântuirea” [Evr 1, 14]. Și dacă n-am dezamăgit dorința voastră, mulțumirea se cuvine lui Hristos, Dăruitorul celor bune, și vouă, care m-ați silit să grăiesc acestea. Iar dacă am rămas foarte departe de nădejdea voastră,

ce voi pătimi sau ce voi face pentru că sunt slab în cuvânt? Slăbiciunea se iartă, nu se pedepsește, și ceea ce se face după putință și capacitate se primește și nu se disprețuiește mai ales de către voi, care v-ați propus să iubiți pentru Dumnezeu.

Cele două interpretări ale pasajului biblic despre văduva cu 2 talanți

716D Iar lui Dumnezeu îi place tot ceea ce i se aduce după putere în chip autentic, 716D
din suflet, chiar dacă e un lucru mic în comparație cu altele mari, ca Unul care n-a lepădat-o nici pe văduva care i-a adus doi bănuți [Mc 12, 42–43].

Și ceea ce a fost odinioară văduva aceea și cei doi bănuți ai ei, este sufletul văduvit de răutate și care a lepădat legea cea veche ca pe un bărbat, dar nu este încă vrednic de însoțirea deplină cu Dumnezeu și Cuvântul,

717A și totuși Îi aduce drept arvună doi bănuți, adică rațiunea cumpătată și viața, sau 717A
credința și conștiința bună, sau deprinderea și lucrarea celor bune, sau contemplația și acțiunea cuvenită acestora, sau cunoașterea și virtutea corespunzătoare, sau rațiunile care sunt mai înalte, spun despre rațiunile din legea naturală și legea scrisă;

Pe care sufletul dobândindu-le le aduce Cuvântului și lui Dumnezeu și, ieșind din ele, și eliberându-se ca de întreaga existență și viață, vrând să se însoțească numai cu Dumnezeu și Cuvântul, primește astfel să se văduvească ca de niște bărbați, de modurile, așezămintele și obiceiurile firii și ale legii;

Sau [cuvântul Scripturii despre darul văduvei] sugerează prin litera plinită în sens istoric altceva mai duhovnicesc decât acestea și care poate fi contemplat numai de cei curați la cuget. Căci toate câte par între oameni a fi mari în ceea

717B ce privește virtutea, sunt mici când sunt raportate la rațiunea inițiată în 717B
teologie. Însă chiar dacă sunt mici și sunt făcute dintr-o materie umilă și fără valoare, ele, totuși, poartă în mod egal ca și monezile de aur, făcute din materia cea mai prețioasă și pe care le aduc cei bogați, întipărirea figurii

împăratului și poate [valorează mai mult] având în plus ofranda întregii dispoziții sufletești a aceleia ce a adus-o.

Pe această văduvă imitând-o și eu, am adus lui Dumnezeu și vouă, preaiubiților, ca niște bănuți, aceste înțeleșuri și vorbe mici și umile aduse dintr-un cuget și o limbă simplă și săracă,

717C pe care le-ați poruncit, rugând sfântul și binecuvântatul vostru suflet mai întâi 717C
să nu-mi mai ceară vreo însemnare scrisă despre nimic din cele vorbite de mine aici din două motive: pe de o parte, fiindcă n-am dobândit încă frica curată și statornică de Dumnezeu [cf. Ps 18, 10), nici deprinderea fermă a virtuții și fermitatea stabilă și neclintită a adevăratei dreptăți, care mai ales dau mărturie de siguranța cuvintelor; iar, pe de altă parte, fiindcă învăluit fiind încă de furtuna patimilor ca de o mare sălbatică și ținându-mă foarte departe de limanul nepătimirii dumnezeiești și fiindu-mi neclar capătul vieții, nu vreau să am drept acuzator pe lângă faptele mele și cuvântul scris. Apoi, dacă este lucru convenit, voi, care ați primit harul de a fi ascultați, înfățișați-mă și pe mine lui Hristos, prin rugăciuni, marelui și singurului Dumnezeu și Mântuitorul sufletelor noastre, Căruia fie „slava și puterea” [Ap 1, 6] împreună cu Tatăl și
717D cu Duhul Sfânt în veci. Amin. 717D